

FEJEZETEK A SZLÁV NYELVTUDOMÁNYBÓL,
IRODALOMBÓL ÉS KULTÚRÁBÓL

Szerkesztette
Dudás Mária,
Menyhárt Krisztina

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2019

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA
Budavári Bolgár Önkormányzat

SZAKMAI LEKTOROK

Lebovics Viktória

Pátrovics Péter

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ

Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője

Sorozatszerkesztő: Lukács István

A borítót tervezte: Sellyei Tamás Ottó

Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft.

ISSN 1789-3976

ISBN 978-963-489-162-8

TARTALOM

Előszó	7
CSÁSZARI ÉVA Élettörténetek és kétnyelvűség	9
DUDÁS ELŐD 18. századi bácskai bunyevác szövegek nyelvi elemzése	21
DUDÁS MÁRIA Öröm és bánat kifejezése a magyar és bolgár frazeológiában	34
FEDOSZOV OLEG Földrajzi nevek és a frazeológia	44
ISTVÁN ANNA Régi magyar képversek szlovák vonatkozásai	53
JAKOVLJEVIĆ DRAGAN A szerb irodalomkritika kialakulása és sajátosságai a Habsburg Monarchia korában	65
JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA Az alkotói folyamat önreflexiója Karel Čapek válogatott műveiben	78
KISS SZEMÁN RÓBERT Régiségek és hamisítások a 19. század eleji szláv kultúrákban	91
LUKÁCS ISTVÁN Mesenovella a századelőn – Ivan Cankar és Balázs Béla	105
LUKÁCSNÉ BAJZEK MÁRIA A felsőszölnöki nyelvjárás szókincse	114

MANN JOLÁN	
„Repülünk Pannónia fölött”: Miroslav Krleža útirajzai	127
MENYHÁRT KRISZTINA	
Szűz Mária kultusza a bolgár és a magyar néphitben	138
PAVIČIĆ MLADEN	
Dominik Smole <i>Fekete napok és egy fehér nap</i> című regényéről ...	152
RÁGYANYSZKI GYÖRGY	
A biblikus cseh nyelvű liturgia mítosza a magyarországi szlovák evangélikus gyülekezetekben	164
URKOM ALEKSANDER	
Gazdasági terminológia a magyar-szerb lexikográfiában	175
VIG ISTVÁN	
Újszemponatok a horvát partikula meghatározásához	183
ZSILÁK MÁRIA	
A Várnai csata (1444) utóélete írott forrásokban és a szóbeliségben	194

A VÁRNAI CSATA (1444) UTÓÉLETE ÍROTT FORRÁSOKBAN ÉS A SZÓBELISÉGBEN

ZSILÁK MÁRIA

Abstract: The events of the Varna battle lost against the Turkish are well-known from historical works, and widely, from school-books in the Central European area and in the Balkans as well.

In Bulgaria, the most important boulevard of the city is named after the king (Bulevard Vladislav Varenenchik) who lost his life in the battle and was called Ladislaus the first as a Hungarian king and Ladislaus the third as a Polish king. Similarly, a significant boulevard bears the name of the great military leader Janos Hunyadi (Bulevard Jan Hunyadi). But in verbalism, legends came into being about his person. Even in our times there is a legend alive on Madeira, saying that Ladislaus only received a wound in the battle, then, in an amazing way he got as far as Madeira via Cyprus then he lived on Madeira as a knight under incognito.

The escape of Ladislaus is preserved by a Slovakian-language processional chant published trashily, according to which the king was helped by the wonder-working power of the Blessed Virgin Mary.

Keywords: Varna battle, Ladislaus's death, wonderful escape, Virgin Mary, wonder-working power

A Várnai csata emlékezte, amely az egyesült keresztény csapatok súlyos vereségével végződött, évszázadokra megpecsételte a közép-európai és a Balkánon fekvő államok sorsát. A vesztes csatának, színhelyénél fogva különleges helye van a bolgár-magyar/bulgár-magyar történelmi kapcsolatokban, azonban szélesebb, európai kontextusban is őrzi az írott és szóbeli hagyomány. Bulgáriában a csata emlékére Varna legfontosabb körútját a csatában elesett, a magyar trónon I., a lengyelen III. Ulászló királyról nevezték el (Bulevard Vladislav Varnenchik), ugyancsak jelentős körút viseli Hunyadi János hadvezér nevét (Bulevard Jan Hunyadi). I. Ulászló emlékére 1924-ben mauzóleum emlékparkot alapítottak, ahol felállították a király jelképes síremlékét (kenotáfiumát).

E nevezetes esemény helyet kapott a hosszabb-rövidebb ideig török uralom alatt álló országok történelem oktatásában.

A történetírás a tudományterület módszertani kívánalmainak megfelelően tárgyalja a Várnai csatát, ám a népköltészet vagy félnépi műfajok ettől eltérő módon örökítik meg. Főként a csatában elesett Ulászló király személyéhez kapcsolódóan születtek legendák, amelyek részben a népköltészet több műfajában élnek, azonban a félnépi (köztes) műfajnak tekintett ponyvakiadványok is megörökítik.

A hivatalos történetírás szerint a király a Várnai csatában elesett: Ulászló lova megriadt, ledobta urát, Kodzsa Hazir janicsár pedig levágta a fejét. A levágott fejet bemutatta a török seregnek, majd elküldte II. Murád szultánnak. Ezt az eseményt korabeli krónikák is lejegyezték. Ulászló holtteste azonban soha nem került elő, elsősorban ezen a tényen alapulnak a személye körül kialakult legendák. A másik momentum, amely a legendák születését táplálta, a levágott fej azonosításához kötődik. Némely vélemények szerint a levágott fej szőke hajú személyhez tartozott, Ulászlónak pedig közismerten sötét haja, ugyancsak sötét, dús szemöldöke és sasorra volt. A holttest hiánya, továbbá a levágott fej azonosításának problémája nem csupán a legendák kialakulásának képezi alapját, a lengyel és portugál történészek évszázadok óta tartó vitát folytatnak Ulászló személyéről: szerencsétlen haláláról, ill. szerencsés megmeneküléséről. Madeira szigetén ugyanis napjainkban is él a legenda, amely szerint a fiatal király csupán kisebb sérülést szenvedett a csatában, egy kopja sebezte meg a combján. Majd csodával határos módon előbb Ciprusra jutott el, végül Madeira szigetére érkezett. Itt álnéven, lovagként élt, előkelő hölgyet vett feleségül, esküvőjén maga V. Alfonz, Portugália királya volt a tanúja. Egyszer azonban két lengyel ferences rendi szerzetes érkezett Madeirára, akik a lovag személyében felismerni vélték Ulászlót. Az álnéven, lovagként rejtőzködő királynak rendeznie kellett a személyazonossága körüli rejtélyeket, e célból megjelent Alfonz udvarában, visszafelé tartó útján azonban titokzatos módon fiával együtt saját hajóján halt meg, Cabo Girardonál leltek rá mindkettejük holttestére. (ŽILÁKOVÁ/ ZSILÁK 2018: 67–70, 111–118, 146–149.)

A történet tömör összefoglalása után szeretném bemutatni azt a szlovák nyelvű, ponyván kiadott búcsújáró éneket, amelynek egyik motívuma Ulászló csodálatos megmenekülését örö-

kíti meg. Bánhidán az Izing család hagyatékában maradt fenn, címe *Počátek milostiwého obrazu Panny Marie Celenskej*. Wydánjm a nákladom Imricha Szobota. W Budapešštini. Tiskem Martina Bagó i Syna. 150. (ŽILÁKOVÁ/ ZSILÁK 2018: 270–273).

A kegyhelyek létrejötte közismerten csodatételekkel függ össze, amelyeket az adott helyen Szűz Máriának (vagy más szentnek) tulajdonítanak. A ponyván kiadott *Počátek milostiwého obrazu Panny Marie Celenskej* [A Celli Szűz Mária kegyképének kezdete] című ének (kiadója Szobota Imre, megjelent Budapesten Bagó Márton és Fia Nyomdájában, év nélkül) bevezető versszakai is a kegyhely létrejöttének rövid történetét beszélik el. A folytatás három jelentősebb csodatételt énekel meg,¹ amelyek közül kettő unikális. Az első csodatétel, egy Ágnes nevű betegeskedő asszony gyógyulása a Celli Szűz Mária segítségével (5-8. versszak). A másik, ennél jelentősebb csodatétel – a szöveg szerint – Lajos király (*Ludwik král*) személye révén vált ismertté a Várnai ütközzettel összefüggésben. Az ének szövegében nyilvánvalóan névcseré történt, ami a folklórban nem ritka jelenség, jellemzője a félnépi műfajoknak is (BÁLENT 1947). A névcserét támasztja alá a madeirai legenda is, a forrásanyag (U)lászlóról szól (www. visitmadeira.pt. > ...what to know/ Do you know? > Legends>Legend of Ladislaus). A több évszázadon átívelő tekintélyes mennyiségű irodalomból hozott példák felsorolásától eltekintenek, csupán egy viszonylag kései, 19. századi utalást idézek még a névcserére tényének megerősítésére. Ján Kollár a *Slávy dcéra* (*Szlávia leánya*) 1852-es kiadásában a Várnai csatában török fogságba esett lengyel ifjakat éneklő meg (akik a király seregéhez tartoztak) és helyezi a *Szláv Paradicsomba*. A tizenkét ifjat II. Murád szultán a háremébe sorolta, azonban ők hűen keresztény hitükhöz és szűzi tisztaságukhoz inkább a halált választották² (KOLLÁR 1852: 474, ŽILÁKOVÁ/ ZSILÁK 2018: 117).

A búcsújáró ének 9-14. versszakai beszélik el, miként segítette Szűz Mária győzelemre a fiatal magyar és lengyel királyt azzal a cselekedetével, hogy a csatát megelőző éjszaka az alvó király

1 Az ének teljes szövegét a Függelékben adom közre, kiemelve a három csodatételről szóló szövegrészt.

2 Ezúton mondok köszönetet Kiss Szemán Róbertnek a készülő monográfiájából kiemelt adatért, valamint az idézet interpretációjáért.

mellére tette a saját szentképét, amelynek csodatévő erejével élve megmenekült a csatatérről.³

Mielőtt azonban részletesebben kitérnék e második csodatételben foglalt kultúr- és vallástörténeti összefüggések kifejtésére, röviden essék szó a harmadik csodatételről. A 15-21. versszakok a szűzleány történetét mondják el, aki a tiszta szívét vitte felajánlani a Celli Szűz Máriának. Útközben találkozott a zsványokkal, akik felajánlják neki, kivágják a szívét, hogy a tenyerén vihesse el a kegyhelyre. A szűzleány csodálatos módon élve megérkezik, meggyón, Szűz Mária a mennybe emeli. E történet magyar nyelven is megjelent ponyván, búcsújáró énekként, a szóbeliségben Nagy Mária Celli leány c. balladaként él. (LISZKA 2013: 145-164, 277-286). Szlovák területen Eva Krekovičová szintén balladaként jegyezte le (DROPOVÁ-KREKOVIČOVÁ 2010: 55). A rábamenti szlovéneknél mese formájában őrződött meg a történet: *Dekla nesé v Maria Ceu svoje srce; A leány Máriacellbe viszi a szívét* (ESM/ MSZN 60. sz.szöveg; 2018/7. 86, 159).

Liszka József, aki e harmadik motívumra fókuszálva a magyar ballada nemzetközi párhuzamait vetette össze és elemezte, különböző szóbeli és írott – az ő terminológiáját idézve folklór és nem folklór műfajokban – e motívum kapcsán rámutat az *Agnus Dei* fogalom sajátos, a történelmi Magyarországon kialakult változatára, amely motívum az idézett szlovák búcsújáró énekben foglalt második és harmadik csodatételt összeköti (LISZKA 2013: 151, 164).

Az *Agnus Dei*-nek mint tárgynak története van. Eredetileg viasz táblácska volt, amely a 9. századtól adatolható Rómából, a húsvéti szokások relikviájaként. A húsvéti gyertya maradékát olvasztották össze, majd előbb kerek, később 3-5 cm átmérőjű ovális formába öntötték, az *Isten Báránya* lenyomat került rá. Ezt a tárgyat a mindenkori pápa uralkodása első, majd minden hetedik évében megáldotta és szétosztotta a hívők között (BRAUN 1937: 212-216; DIÓS 1993: 76).

Az *Agnus Dei* egyben Szent Ágnes attribútuma is (PÁL – ÚJVÁRI 2001: 72). Ennek alapján talán nem teljesen alaptalan a feltételezés, hogy a Celli Szűz Mária első csodatétele éppen egy Ágnes nevű asszonyhoz kötődik.

3 A Szűz Mária kép csodatevő erejének motívuma az Izing család hagyatékában több búcsújáró ének szövegében is előfordul más formában.

A második csodatétel kapcsán Szűz Mária képének őrző-védő, bajelhárító amulett jellege kap hangsúlyt, amely Liszka József kutatásai szerint az *Agnus Dei* magyar változata.

Következtetésének fontos láncszeme Iva Bidžovská azon munkája, amelyben a szerző a *Píseň k Panně Marii, která se zjevila v hlavném městě Vidni* című ponyvanyomtatványt elemzi, amelynek szövege a bécsi kolerajárvány történetét beszéli el. Ebben Szűz Mária *agnoušeket* ajándékoz annak a hitbuzgó leánynak, akit meg akar óvni a pusztulástól. Ugyancsak megjelenik ez a motívum a bánhidai hagyatékban, az erdélyi kolerajárványról szóló ének- és imaanyagban, Szűz Mária a döghalál következtében elárvult gyermekeknek a következő tanácsot adja, mivel meg akarja őket óvni a haláltól: „*svatě Āŕgnúšky, mé milé děti každě na swém těle máte nositi*” (ŽILÁKOVÁ/ ZSILÁK 2018: 380).

Liszka összeveti a bécsi kolerajárványról szóló búcsújáró éneket a magyar nyelvű *Kolera elleni ének a celli Szűz Máriához* című, ugyancsak ponyván megjelent párhuzamos szöveggel, amelyből kiemeli a következő idézetet: „*Vedd el lányom ezen Agnust, melyért hosszú ideig vártál.*” További, szélesebb körű szövegvizsgálatok alapján összeköti az *agnoušek*-et az *Agnus Dei*vel mint tárggyal, egyben Szűz Mária személyével, mint őrző, védő funkciójú szenttel. A magyar nyelvű változat világít rá, hogy az *agnust*, Szűz Mária képének kell értelmeznünk (BIDŽOVSKÁ 2010: 47–48; LISZKA 2013: 151–152). Ez a változat jelenik meg a Várnai csatáról szóló búcsújáró énekekben, a király csodás megmenekülése kapcsán.

A szlovákiai magyar néprajzkutató szélesebbkörű, nemzetközi vizsgálódásai azt mutatják, hogy a 3. motívum, a „*szűz leány, aki elviszi a Celli Szűz Máriának feljárnani a szívét*” szintén tartalmazza az *Agnus Dei* motívumot, noha a Bánhidán fennmaradt szövegből hiányzik (LISZKA 2013:164).

Ennek alapján úgy vélem, nem tekinthető véletlennek, hogy éppen a kiemelt három motívum ad nyomatékot, hitelt a Celli Szűz Mária csodatételeinek az Izing család hagyatékában fennmaradt búcsújáró énekekben. A hármas szám a népköltészetben és szépirodalomban egyaránt stilisztikai elem, a Várnai csatát is megörökítő búcsújáró énekekben azonban kultúr- és vallástörténeti háttérével fogva fajsúlyosabb értéket képvisel.

Függelék

Počátek milostivého obrazu Panny Marie Celenskéj. Wydánjm a nákladom Imricha Szobota. W Budapešštini. Tiskem Martina Bagó i Syna. 150.

1. Aby sme wedomosť mali, kresťania milí
kedy Mariu Celenskú na trôň pozdvihli, slyššme
čo nám predkowania – starí o tom howoria, jak
dávno sa na tom míste ctí už Maria.

2. Je tomu sedemsto rokow, čo nábožný
kňaz – priniesol z horného Štýrska ten swatý
obraz; skrze který w každý čas – Matka Božia
wolá nás. Jak sme ššťastliwí, Maria, jeden každý
z nás!

3. Začal nábožný reholník kresťanom kázat
a swaté ewangelium wác rozhlasowať. Sprawil
tam oltár swatý – na stromowej haluzi, kde už
tolko rokow stojí kostol Celenský.

4. Už pred sedemsto rokami Panna Maria
od mnoho tisíc kresťanowA bola uctená; moc
zázrakow činila – tu Matička Celenská. Kdo k
nej s dúwernosťou prijde, vždy ho požehná.

5. Prwý zázrak učinila Panna Maria
Jindrich menom aj manželka, Ahneš nazwaná-
bola vždycky nemocná, a súc takto trápená –
Pannu Mariu Celenskú wyhládávala.

7. (sic!) Tá swatá cesta nebola eššte tak známa,
kade by mohli putowať do teho kraja Sama
Panna Maria – cestu jim preprowila, wôdcu
mali na tej ceste z neba And'ela.

7. Hneď pred trôň Marie padli, na swé kolená; rekli: Zdrawas buď Maria, slawná Kráľowna! My sa Ti wčul koríme, Teba Matko prosíme, daj nám swaté požehnanie, Teba žiadame.

8. Jejich prosbu wysliššala Panna Maria, keď manželku uzdrawila nebes Kráľowna. Hneď uprostred kostola – kaplnku stawat dala, w ktorejžto Panna Maria – swoj swatý trôň má.

9. Wššak eššte znamenitejši – Panna Maria, s welkým diwom a zazrakom – je wyjawená – skrze Ludwika kráľa. W poli sa mu zjawila, aby w zármutku welikom ho potešila.

10. Tento ctitel Marianský bol obklúčený, s úhlawným tureckým wojskom w boj wystawený; mal dwacat tisjc wojska, a táto zber pohanská – bola ukrutne silnejša, než Ludwik kráľa.

11. Ludwik kráľ se swojou silou nijak neúfal, lež s welikou skrúššenosťou k Marii zwolal: Ach Celenská Maria, ráč Ty byť ochrana má; ráčiž w tomto krutom boji nám byť pritomná.

12. W tejto welikej úzkosti takto sie wzdychal, až od welikej žalosti bol tuho zaspal. W tom sni Panna Maria – jemu sa predstavila, na prsa swoj swatý obraz mu položila.

13. Prebudiac sa ze sa (sic!) sna, milý obrázek, pobožkal ho s úctiwosťou, poteššen wššecek. A hneď do boja tiahol, w kterémž aj ššťastliwý bol; lebo Matka Božia stála s mocou swou pri ňom.

14. Druhý obraz nachádza sa tam w
pokladnici, ktorý je tam donesený z uherskej zemi.
Jeden z veľkých ruhačov – zaťal doňho sekeru,
Od tej doby widieť na ňom tú swatú ranu.

15. Jedna čnostná panna spiecha k Marie
Cely, obetovať tam čistotu Panne Marii. Idúc
pres pusté hory, zbojníci ju chytili. „Jak je ďaleko
twá cesta?“ sa jej pýtali.

16. Ja idem k Panne Marii swato Celenskej
obetujem jej srdce – nebes Kráľownej; lebo
je Panna čistá, Matička Krista, nad wššetky
chôry andelské je wyvýššená.

17. „Nuž putuj k Panne Marii swato
Celenskej, my ti srdce wyrežeme – obetuj ho
jej.“ A hned' nože vytiahli, srdce jej wyrezahli (sic!),
do ruky jej ho dajúc, tak ju pustili.

18. Veľké diwy a zázraky sa wtehdy staly.
Tá panenka prišla zdrawá k Márie Cely; tu na
hláwnom klášteri – zwony samé zvonily, a
mnohí hned' w procesii proti nej wyšli.

19. Matka Božia s družičkama proti nej
prišla, pred svoj swatý trôn láskawe doprowadila.
Dewečka tu sklonená – riekla:” Zdrawas Maria!
Doniesla som Ti mé srdce, slawná Kráľowna.

20. Ostatní raz Teba prosím, Matičko milá,
abych wčul telo Kristowe šťastne prijala. Ach
Panenko Maria, račiz byť ochrana má, bych
chwálila Teba w nebi, aj Twého Syna.“

21. Matka Božia hned' jej dala swé požehnání,
wyprosila jej u Krista šťastně skonání. Tak mili
bratri, sestry, aj wy čisté pannenky, na pamiatku
toto srdce je w pokladnici.

22. Amen, amen, už zawírám moje spiwani,
miliónkrát pozdrawujem nebeskú Pani, by sme
sa radowali – s Kristom Pánom teššili, aby
sme swatú Trojicu wečne chwálili. Amen.

Ján Kollár idevágó szonettjei a Slávy Dcéra 1852-es kiadásából:

Najwíce wšak předce mezi drahnau
Summau těchto mladých blaženců,
Dwanáctero krásných mládenců
Z polské šlechty oči na se táhnau;

Kudy ti jdau, ke cti jim s nahnau
Wšudy hlavy jiných spasenců,
Po liliech plných pupenců
Čisté ruky Jozefů těch sáhnau:

*Při Warně je w boji Murat chytil,
A pak zamknul w Serail turecký,
By swé wášně, diwoch nimi sitil;*

Ale oni čest swau, stud a nebe
Wážíwše si život nad swětský,
Jeden druhým udáwili sebe.

BIBLIOGRÁFIA

- BÁLENT Boris C., 1947: *Banskobystrické púťové tlače*. Turčiansky sv. Martin: Slovenská národná knižnica.
- BÁLINT Sándor, 1977: *Ünnepi kalendárium II*. Budapest: Szent István Társulat.
- BYDŽOVSKÁ Iva, 2010: Mariánská poutní místa v kramářských tiscích. *Sdroužení knihoven České republiky*. Brno: Sdružení knihoven ČR, 44–50.
- BRAUN Joseph, 1937: *Agnus Dei. Reallexikon zur Deutschen Kunstgeschichte*. Bd. I. Stuttgart: Metzlersche Verlagsbuchhandlung.

- DIÓS István, 1993: *Agnus Dei. Magyar Katolikus Lexikon I.* Budapest: Sent István Társulat.
- DŁUGOSZ Ioannes, 1455–1480: *Historia Polonica Ioannis Długossi, seu, Longini canonici cracovien in tres tomos digesta auctoritate & sumptibus* Herbulti Dobromilski edita.
- DŁUGOSZ Jan / DŁUGOSSIIUS Ioannes, 1701–1702: *Historia Polonica Ioannis Długossi, seu, Longini canonici cracovien in tres tomos digesta auctoritate & sumptibus* (első teljes kiadás).
- –, 1711: *Historia Polonica*. Lipsiae: Sumptibus Io. Ludov. Gleditschii et Mavritii Georgii Weidmanni.
- DROPOVÁ Ľubica –KREKOVICHOVÁ Eva, 2010: *Počúvajte pan-ny, aj vy mládenci...* Bratislava: Eterna Press – Ústav Etnológie SAV.
- ERDÉLYI Zsuzsanna, 1971: Archaikus és középkori elemek népi szövegekben. *Etnographia*, 3. 343–374.
- –, 1976: *Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok*. Budapest: Magvető Könyvkiadó.
- ESM/MSZN: Gnauk je biu/ Egyszer volt. Izbor pravljic in povedk Slovencev na Madžarskem. Válogatott magyarországi szlovén népmesék és mondák. *Etnologija Slovencev na Madžarskem/ A magyarországi szlovének néprajza*. 2018/7.
- GRABOWSKI Tad. Stan, 1911: *Sprawa grobu szczatków Władysława Warnencyka: przegląd źródeł, materiałów i pamiątek* Warszawa: Wendego.
- LISZKA József, 2013: Átmenetek. Folklór és nem-folklór határán. *Monografiae Comaromienses* 12. Komárom/Komárno: Universitas J. Selyeho/ Selye János Egyetem.
- KISS SZEMÁN Róbert, Szláv Mennysország Pesten – kézirat, készülő monográfia.
- KOLLÁR Ján, 1832: *Wýklad čili Přjmětky a Wyswětliovky ku Sláwy Dceře*. (S obrazy, s mappau a s Přjdwkem drobnějšich básnj rozličného obsahu, od Jana Kollára). W Pešti: tiskem Trattnera a Károliho.
- –, 1852: *Sláwy dcera. Báseň lyricko-epická w pěti zpěwých*. (Od Jana Kollára. S přjdwkem básní drobnějšich. Wydání obnovené a rozmnožené.) We Wídni. Tiskem P. P. Mechitharistů.

PÁL-ÚJVÁRI József (szerk.), 2001: *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*. Budapest: Balassi Kiadó.

URBANCOVÁ Hana, 2007: *Mariánske legendy v ľudovom speve*. Bratislava: AEP.

– –, 2011: *Cirkevné piesne ako súčasť tradičného spevu Slovákov v Maďarsku. Otázky kultúry/A kultúra kérdései II. Cirkevná kultúra Slovákov v Maďarsku/A magyarországi szlovákok egyházi kultúrája*. Békeéská Čaba-Békéscsaba: Vyskumný ústav Slovákov v Maďarsku/ Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete. 126–153.

VASZARY Kolos, 1884: *I. Ulászló magyar király esküszegése és a várnai veszedelem*. Győr: Sauervein Nyomda.

ŽILÁKOVÁ Mária/ ZSILÁK Mária, 2018: *Počúvajte málo, čo sa iste stálo.../ Igaz történetre figyelmezzetek...*Budapest: Robinco Kft.

Kivonat a következőkből:Wikipédia,szabad enciklopédia, a Várnai ütközet leírása az 1564-es elngyel krónikából, Battle of Varna. png.; az egyesült keresztény hadak visszavonulását Škorpiľ írta le.

www. visitmadeira. pt. > ...what to know/ Do you know? > Legends> Legend of Ladislaus

<https://books.google.hu/books?id=3J0YAAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=Geschichte+des+Hussitenkriegs+und+-des+Konziliums+zu+Basel&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwil-ez-MtP3YAhWomLQKHZiIC8MQ6AEIMTAB#v=onepage&q=Geschichte%20des%20Hussitenkriegs%20und%20des%20Konziliums%20zu%20Basel&f=false> (Utolsó letöltés: 2018. január 29.)

<https://books.google.hu/books?id=jdJfAAAACAAJ&pg=PA29&dq=Historia+Polonica+Ioannis+D%C5%82ugossi+1711&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjUybi4voDcAhUNY-lAKHeyEDX0Q6AEIJzAA#v=onepage&q=Historia%20Polonica%20Ioannis%20D%C5%82ugossi%201711&f=false> (Utolsó letöltés: 2018. július 2.)